

**MIGRATSIYA JARAYONLARIDA FUQAROLARNING
HUQUQIY HIMOYASI**
LEGAL PROTECTION OF CITIZENS IN MIGRATION PROCESSES

Jalilova Sabrina Hamza qizi

Termiz davlat universiteti

Yuridik fakulteti I bosqich talabasi (bakalavr)

Annotatsiya. Ushbu maqolada migratsiya jarayonlarida fuqarolarning huquqiy himoyasi, ularning mehnat va ijtimoiy huquqlari, shuningdek, xorijda yuzaga keladigan muammolar va ularni hal etishning huquqiy mexanizmlari tahlil qilinadi. O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarining mehnat migratsiyasi jarayonidagi huquqlarini ta’minlash, konsullik muassasalari faoliyati hamda xalqaro huquq normalarining ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, noqonuniy migratsiya, kamsitish holatlari va huquqiy himoya yetishmasligi kabi muammolar ilmiy jihatdan o‘rganiladi. Maqolada migratsiya jarayonlarini tartibga solishda davlat siyosati va xalqaro hamkorlikning o‘rni ham tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: migratsiya, huquqiy himoya, mehnat migranti, konsullik, xalqaro huquq, inson huquqlari, davlat siyosati, noqonuniy migratsiya, ijtimoiy himoya, mehnat huquqi.

Abstract. This article analyzes the legal protection of citizens in migration processes, focusing on their labor and social rights, as well as legal mechanisms for addressing issues faced abroad. It examines the role of the Republic of Uzbekistan in ensuring the rights of labor migrants, the functioning of consular institutions, and the importance of international legal standards. The study also addresses problems such as illegal migration, discrimination, and insufficient legal protection. Furthermore, the article highlights the role of state policy and international cooperation in regulating migration processes.

Keywords: migration, legal protection, labor migrant, consular protection, international law, human rights, state policy, illegal migration, social protection, labor rights.

Kirish. Bugungi globallashuv jarayonida migratsiya dunyo miqyosida dolzarb ijtimoiy-huquqiy hodisalardan biri bo‘lib qolmoqda. Ishsizlik, iqtisodiy imkoniyatlarning cheklanganligi, ta’lim va yashash sharoitlarini yaxshilash istagi fuqarolarning boshqa davlatlarga mehnat yoki doimiy yashash maqsadida ko‘chib o‘tishiga sabab bo‘lmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi ham mehnat migratsiyasi yuqori bo‘lgan davlatlardan biri hisoblanadi. Har yili minglab fuqarolar Rossiya, Janubiy Koreya, Turkiya va

boshqa davlatlarda mehnat faoliyatini olib boradi. Bunday jarayonlarda ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish dolzarb masalaga aylanadi.

Migratsiya jarayonlarida fuqarolarning huquqiy himoyasi nafaqat milliy qonunchilik, balki xalqaro huquq normalari bilan ham tartibga solinadi. Shu sababli, ushbu mavzu ilmiy va amaliy jihatdan katta ahamiyatga ega.

Asosiy qism. Migratsiya insonlarning muayyan bir hududdan boshqa hududga vaqtinchalik yoki doimiy yashash, mehnat qilish yoxud ta'lim olish maqsadida ko'chib o'tish jarayonini anglatadi. Huquqiy jihatdan esa u fuqarolarning erkin harakatlanish huquqining muhim ko'rinishlaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Xalqaro miqyosda migratsiya bilan bog'liq munosabatlar Birlashgan Millatlar Tashkilotining Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi hamda Xalqaro mehnat tashkilotining tegishli konvensiyalari orqali tartibga solinadi.

Mehnat migrantlari xalqaro huquq va milliy qonunchilikka ko'ra bir qator asosiy huquqlarga ega hisoblanadi. Ular jumlasiga xavfsiz va munosib mehnat sharoitlarida ishlash, rasmiy mehnat shartnomasi asosida faoliyat yuritish, ish haqini o'z vaqtida olish, zarur tibbiy xizmatlardan foydalanish hamda har qanday kamsitish holatlaridan himoyalani huquqlari kiradi. Shunga qaramasdan, amaliyotda ko'plab migrantlar norasmiy bandlik, hujjatsiz mehnat, mehnat haqlarining kechiktirilishi yoki to'liq to'lanmasligi hamda turli ekspluatatsiya holatlariga duch kelmoqda.

O'zbekiston Respublikasining migratsiya siyosati fuqarolarning huquq va manfaatlarini xalqaro maydonda himoya qilishga yo'naltirilgan. Bu borada Tashqi mehnat migratsiyasi agentligi, diplomatik vakolatxonalar va konsullik muassasalari muhim institutlar sifatida faoliyat yuritadi. Davlat tomonidan fuqarolarni xorijga ishlash uchun yuborishdan oldin tayyorlash, ularga huquqiy maslahatlar berish, chet elda yuzaga keladigan muammolarda yordam ko'rsatish hamda noqonuniy migratsiyaning oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Konsullik muassasalari xorijda istiqomat qilayotgan fuqarolar huquqlarini himoya qilishda asosiy vakolatli organlardan biri hisoblanadi. Ular fuqarolarga hujjatlarni tiklashda yordam berish, huquqiy maslahatlar taqdim etish, sud jarayonlarida zarur ko'mak ko'rsatish hamda deportatsiya holatlarida ularning manfaatlarini himoya qilish kabi vazifalarni bajaradi. Biroq ayrim holatlarda konsullik xizmatlarining tezkorligi va samaradorligi yetarli darajada bo'lmasligi turli muammolarni yuzaga keltiradi.

Migratsiya jarayonlari bir qator murakkab muammolar bilan ham bog'liq. Jumladan, noqonuniy mehnat faoliyati, hujjatsiz yashash holatlari, ish beruvchilar tomonidan kamsitish, huquqiy bilimlarning yetishmasligi, til to'siqlari hamda ijtimoiy himoya tizimining yetarli darajada ishlamasligi kabi omillar migrantlar huquqlarining buzilishiga olib kelishi mumkin.

Migratsiya sohasini tartibga solishda xalqaro huquqiy mexanizmlar alohida

ahamiyat kasb etadi. BMT, Xalqaro mehnat tashkiloti va boshqa xalqaro institutlar migrantlar huquqlarini himoya qilishga qaratilgan bir qator muhim hujjatlarni ishlab chiqqan. Ular orasida 1948-yilgi Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, XMT konvensiyalari hamda migrant ishchilarning huquqlarini tartibga soluvchi xalqaro hujjatlar alohida o‘rin tutadi.

Migratsiya jarayonlarida huquqiy himoyani yanada kuchaytirish uchun fuqarolarning huquqiy savodxonligini oshirish, xalqaro hamkorlikni kengaytirish, konsullik tizimini zamonaviylashtirish, noqonuniy migratsiyaga qarshi kurashni kuchaytirish hamda raqamli monitoring va nazorat tizimlarini joriy etish muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, migratsiya jarayonlari bugungi globallashuv sharoitida nafaqat iqtisodiy yoki ijtimoiy hodisa, balki chuqur huquqiy ahamiyatga ega bo‘lgan murakkab jarayon sifatida namoyon bo‘lmoqda. Fuqarolarning boshqa davlatlarga mehnat yoki yashash maqsadida chiqishi ularning hayot darajasini yaxshilashga xizmat qilsa-da, shu bilan birga, ularni bir qator huquqiy xavf va muammolar bilan ham yuzlashtiradi. Shu sababli migratsiya jarayonida fuqarolarning huquqlarini samarali himoya qilish masalasi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, mehnat migrantlari ko‘pincha huquqiy himoya yetishmasligi, norasmiy bandlik, ish beruvchilar tomonidan majburiyatlarning buzilishi hamda ijtimoiy kafolatlarning to‘liq ta‘minlanmasligi kabi muammolarga duch keladi. Bu holatlar esa nafaqat alohida shaxsning huquqlariga, balki umumiy ijtimoiy adolat tamoyillariga ham salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, til bilmaslik, huquqiy savodxonlikning pastligi va hujjatlashtirish jarayonlaridagi murakkabliklar migrantlarning zaif tomonlarini yanada kuchaytiradi.

Shu nuqtai nazardan, O‘zbekiston Respublikasida olib borilayotgan migratsiya siyosati fuqarolarni himoya qilishga qaratilgan bo‘lsa-da, bu tizimni yanada takomillashtirish zarurati saqlanib qolmoqda. Konsullik muassasalari faoliyatini kuchaytirish, tezkor huquqiy yordam mexanizmlarini joriy etish hamda fuqarolarning xorijga chiqishdan oldingi tayyorgarlik darajasini oshirish migratsiya sohasidagi muhim vazifalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (yangi tahrir), 2023-yil.
2. O‘zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi, 2022-yil.
3. O‘zbekiston Respublikasi “Tashqi mehnat migratsiyasi to‘g‘risida”gi Qonuni.
4. O‘zbekiston Respublikasi “Aholi bandligi to‘g‘risida”gi Qonuni.
5. O‘zbekiston Respublikasi “Fuqarolarning chet elga chiqishi va kirishi tartibi to‘g‘risida”gi normativ hujjatlar.

6. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, 1948-yil.
7. Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO) konvensiyalari va tavsiyalari.
8. BMT “Migrant ishchilar va ularning oila a’zolari huquqlarini himoya qilish to‘g‘risidagi xalqaro konvensiya”, 1990-yil.
9. “Huquqiy ko‘nikmalar va metodologiya” darsligi, 2023-yil nashri.